

Michał Krupa*

Przemiany architektoniczne Skawiny na przełomie XIX i XX wieku. Część II – obiekty użyteczności publicznej

Architectonic transformations of Skawina at the turn of the 19th and 20th century. Part II – public utility buildings

Słowa kluczowe: Skawina, przełom XIX i XX wieku, historyczna zabudowa, obiekty użyteczności publicznej

Key words: Skawina, turn of the 19th and 20th century, historic buildings, public utility buildings

WSTĘP

W 2013 roku, w numerze 35 „Wiadomości Konserwatorskich” opublikowano artykuł dotyczący architektury przemysłowej w Skawinie, podkrakowskim mieście o bogatej historii¹. Niniejszy artykuł stanowi niejako drugą część „opowieści” o skawińskiej architekturze z przełomu XIX i XX wieku. Dotyczy on bowiem obiektów użyteczności publicznej, które powstały w mieście w okresie jego największej prosperity i rozwoju, czyli w 2. połowie XIX i na początku XX wieku. W przedmiotowej pracy zaprezentowane zostaną te najważniejsze, jak ratusz projektu znanego

Ryc. 1. Dominanty wysokościowe w sylwetce miasta, stan z ok. 1918 roku, fot. [w:] Archiwum Katedry Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechnej Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej (dalej: HAUiSzP WA PK), s.v.

Fig. 1. High-rise dominants in the town silhouette, state around 1918, photo [in:] Archive of the Department of History of Architecture, Urban Studies and Art, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology (further: HAUiSzP WA PK), s.v.

INTRODUCTION

The article concerning industrial architecture in Skawina, a town with eventful history located near Krakow was published in the “Journal of Heritage Conser-

Ryc. 2. Dominanty wysokościowe w sylwetce miasta: a) wieża ratusza, fot. [w:] Archiwum Katedry HAUiSzP WA PK, b) wieża kościoła pw. św. św. Szymona i Judy, fot. w Archiwum TPS

Fig. 2. High-rise dominants in the town silhouette: a) town hall tower, photo [in:] Archive of the Department of HAUiSzP WA PK, b) St. Simon and Jude church tower, photo in Archive of TPS

* Zakład Urbanistyki i Architektury, Wydział Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury Politechniki Rzeszowskiej

* Urban Planning and Architecture Unit, Faculty of Building and Environmental Engineering, Rzeszow University of Technology

Cytowanie / Citation: Krupa M. Architectonic transformations of Skawina at the turn of the 19th and 20th century – Part II – public utility buildings. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2015;42:44-53

Otrzymano / Received: 2015-02-15 • **Zaakceptowano / Accepted:** 2015-04-22

doi:10.17425/WK42SKAWINA

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

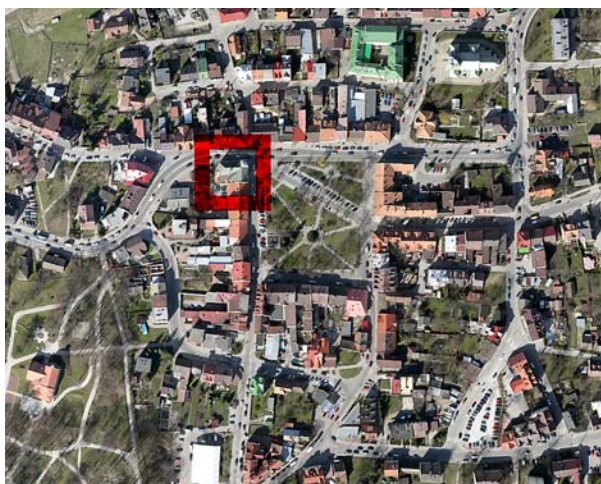
Article accepted for publishing after reviews

krakowskiego architekta ówczesnej epoki – Władysława Ekielskiego, przebudowany według wizji tegoż architekta kościół pw. św. św. Szymona i Judy, gmach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, dworzec kolejowy oraz ochronka miejska. Wymienione budynki, prezentujące wysokie wartości estetyczne i architektoniczne, dowodzą znaczenia Skawiny w ówczesnej Polsce. Ich powstanie wpłynęło także na percepcję miasta, jego sylwetkę oraz układ urbanistyczny, np. nowo powstały ratusz oraz przebudowany kościół pw. św. św. Szymona i Judy stały się dwoma dominantami wysokościowymi (ryc. 1, 2), zmieniając stateczną i nieco „nudną” dotąd panoramę miasta.

RATUSZ

Skawiński ratusz, który do dzisiaj jest siedzibą władz miejskich, powstał w 1903 roku według projektu krakowskiego architekta Władysława Ekielskiego². O wcześniejszym ratuszu źródła historyczne wspominają kilkakrotnie. Pierwszy raz w 1475 roku³, następnie w 1573 roku, kiedy to funkcję ratusza pełnił dom подарowany miastu przez opata tynieckiego Hieronima Krzyżanowskiego⁴. Kolejny raz skawiński ratusz został opisany w 1667 roku przy okazji rewizji jego stanu technicznego⁵. Następne informacje o tym obiekcie można odnaleźć w dokumencie z 1777 roku, który mówi o budowie lub przebudowie obiektu ratusza, położonego w rynku⁶, który istniał do początku wieku XIX, kiedy został ostatecznie rozebrany⁷.

Ratusz projektu Władysława Ekielskiego położony jest w narożniku zachodniej pierzei rynku i ul. Mickiewicza (ryc. 3). W swojej formie nawiązuje do polskiej architektury historycznej⁸. Jego wschodnia elewacja, wychodząca na rynek, jest trzyosiowa, a poszczególne kondygnacje zaznaczono na niej za pomocą poziomego gzymsu. W północnej elewacji natomiast obserwuje się czytelny podział na cztery osie, przy tym samym podziale kondygnacji⁹. Warty odnotowania jest de-

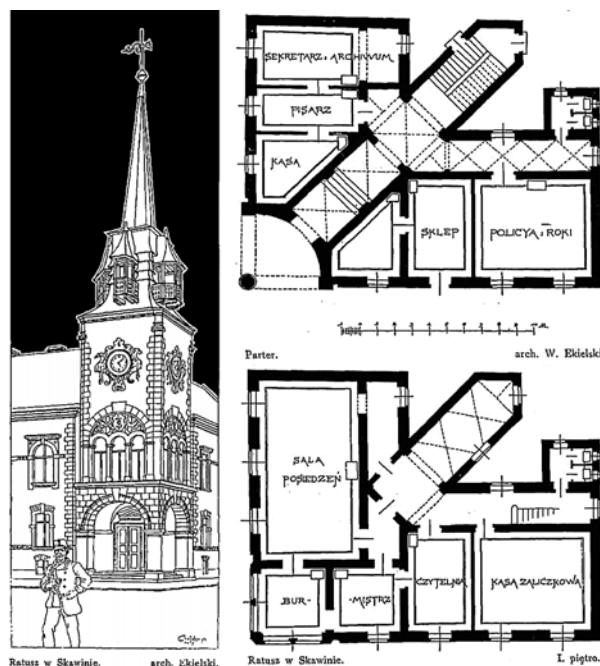
Ryc. 3. Lokalizacja ratusza na zdjęciu lotniczym Skawiny, fot. W. Gorgolewski, 2009

Fig. 3. Location of the town hall on an aerial photo of Skawina, photo: W. Gorgolewski, 2009

vation” in 2013¹. This article is in a way the second part of the “tale” of Skawina architecture at the turn of the 19th and 20th century. It concerns public utility objects which were built in the town at the time of its greatest prosperity and development, i.e. in the 2nd half of the 19th and the beginning of the 20th century. The work presents the most important objects, such as: the town hall designed a well-known architect of the epoch – Władysław Ekielski from Krakow, the church of St. Simon and Jude rebuilt according to the vision of the same architect, the building of the “Sokół” Gymnastic Association, the railway station and the town orphanage. The mentioned buildings representing high aesthetic and architectonic values confirm the significance of Skawina in Poland at the time. Their creation also influenced the perception of the town, its silhouette and urban layout, e.g. the newly built town hall and altered church of St. Simon and Jude became the two high-rise dominants (fig. 1, 2), changing the previously solid and slightly “dull” panorama of the town.

TOWN HALL

The town hall in Skawina, which has been the seat of the town authorities until today, was built in 1903 according to the design of a Krakow architect, Władysław Ekielski². The previous town hall was mentioned several times in historical sources. The first time in the year 1475³, then in 1573 when the house donated to the town by the abbot of Tyniec, Hieronim Krzyżanowski, served as the town hall⁴. The next time the town hall in Skawina was described in 1667 when its technical state was revised⁵. Further information about the object can be found in a document from 1777, which mentions

Ryc. 4. Projekt ratusza w Skawinie, arch. W. Ekielski, „Architekt”, 1903, R. IV, Nr. 11, s. 119

Fig. 4. Project of the town hall in Skawina, arch. W. Ekielski, “Architekt”, 1903, R. IV, No 11, p. 119

Ryc. 5. Ratusz w Skawinie na pocz. XX w., fot. [w:] Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Skawiny (dalej: TPS)

Fig. 5. Town hall in Skawina at the beginning of the 20th c., photo [in:] Archive of the Friends of Skawina Association (further: TPS)

Ryc. 6. Ratusz w Skawinie, stan istniejący, widok od strony północno-wschodniej, fot. M. Krupa, 2014

Fig. 6. Town hall in Skawina, present state, view from the north-east, photo: M. Krupa, 2014

koracja typu sgraffito z herbem miasta. Ratusz jest trzykondygnacyjnym obiektem murowanym z cegły. Posiada piwnice, parter oraz pierwsze piętro zwieńczone strzelistą wieżą na rzucie kwadratu, usytuowaną na elewacji asymetrycznie, która zwieńczona jest wyniosłym hełmem. Budynek w rzucie ma kształt litery L. Jego krótszy bok stanowi fragment zachodniej pierzei rynku. Bok dłuższy natomiast wyznacza linię przebiegu ulicy Mickiewicza¹⁰. Wejście do ratusza znajduje się w podcieniu pod wieżą. Obiekt ucierpiał podczas działań wojennych, częściowemu zniszczeniu uległ wówczas m.in. hełm wieży.

Obecnie skawiński ratusz znajduje się w dobrym stanie technicznym, ale jako jeden z najwartościowszych budynków miasta wymaga stałej kontroli stanu technicznego.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. ŚW. SZYMONA I JUDY

Kościół pw. św. św. Szymona i Judy powstał w wieku XIV, wkrótce po lokacji miasta¹¹. W kolejnych wiekach był kilkakrotnie przebudowywany, przy czym najistotniejsze zmiany zostały wprowadzone na przełomie XIX i XX wieku, kiedy to kościół przebudowano według planów architekta Władysława Ekielskiego, tego samego, który był twórcą projektu skawińskiego ratusza. Jego projekt zakładał m.in.

building or rebuilding the town hall located in the market square⁶, and which existed until the beginning of the 19th century when it was finally demolished⁷.

The town hall designed by Władysław Ekielski is situated in the corner of the west frontage of the market square and Mickiewicza Street (fig. 3). Its form alludes to the Polish historic architecture⁸. Its eastern elevation, facing the market square, has three axes and particular storeys are marked by means of a horizontal cornice. In the northern elevation there is a visible division into four axes, with the same division into storeys⁹. The sgraffito decoration with the coat of arms of the town is particularly worth noticing. The town hall is a three-storey object built from brick. It has a basement, ground floor, and the first floor topped with a lofty tower on the square plan, situated asymmetrically on the elevation and crowned with a tall cupola. The projection of the building has the shape of the letter L. Its shorter side is a fragment of the western frontage of the market square. The longer side outlines the course of Mickiewicza Street¹⁰. The entrance to the town hall is in the arcade beneath the tower. The object was damaged during the war when e.g. the tower cupola was partially destroyed.

Nowadays, the Skawina town hall is in good technical condition but, as one of the most valuable buildings in the town, it requires constant control of its state.

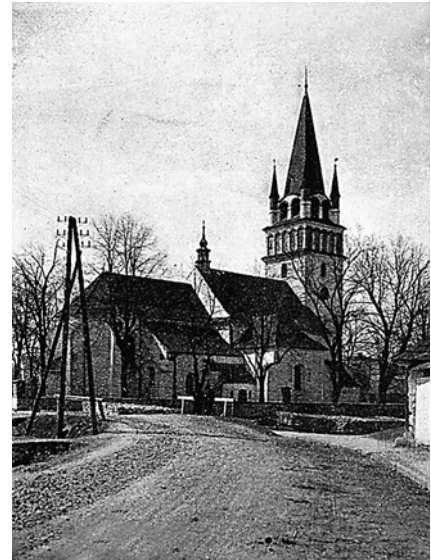
Ryc. 7. Kościół św. św. Szymona i Judy w Skawinie przed przebudową w 1903 roku, fot. [w:] Archiwum TPS

Fig. 7. Church of St. Simon and Jude in Skawina before rebuilding in 1903, photo [in:] Archive of the TPS

Ryc. 8. Kościół św. św. Szymona i Judy w Skawinie po przebudowie wg rysunku arch. W. Ekielskiego, [w:] „Architekt” 1902 r., R. 3, nr 11, s. 150

Fig. 8. Church of St. Simon and Jude in Skawina after rebuilding, acc. to a sketch by arch. W. Ekielski, [in:] „Architekt” 1902, R. 3, no 11, p. 150

Ryc. 9. Kościół św. św. Szymona i Judy w Skawinie w 1 poł. XX w., widok od płn.-wsch., fot. [w:] Archiwum TPS

Fig. 9. Church of St. Simon and Jude in Skawina in the 1st half of the 20th c., view from the south-east; photo [in:] Archive of the TPS

Ryc. 10. Kościół św. św. Szymona i Judy w Skawinie, stan istniejący, fot. M. Krupa, 2014: a) widok od płd.-zach., b) widok od południa

Fig. 10. Church of St. Simon and Jude in Skawina, present state, photo: M. Krupa, 2014: a) view from the south-west, b) view from the south

zmianę formy wieży poprzez podwyższenie jej oraz wymianę istniejącego hełmu na iglicowy. Wcześniej wieża posiadała cebulasty hełm i boniowane narożniki (ryc. 7)¹². W 1923 roku kościół ponownie był poddany renowacji. Odnowiono wówczas wnętrze świątyni z ołtarzami, a także wykonano nowe otwory okienne w celu lepszego doświetlenia wnętrza¹³. W latach 30. XX wieku kościół został rozbudowany o dwie nawy boczne (od północy i południa), które otwarto do nawy głównej przez przebite arkady¹⁴.

Obecnie kościół pw. św. św. Szymona i Judy, który jest jednym z najważniejszych zabytków miasta, jest w dobrym stanie technicznym. Kilka lat temu przeszedł kompleksowy remont konserwatorski, dzięki któremu odzyskał dawny blask.

GMACH TOWARZYSTWA GIMNASTYCZNEGO „SOKÓŁ”

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” miało na celu propagowanie i podtrzymywanie ducha narodowego, a także opiekę nad dobrą sprawnością fizyczną młodych Polaków. W Skawinie Towarzystwo zaczęło działać stosunkowo wcześnie, bo już w 1896 roku, ale w początkowym okresie borykało się z brakiem środków finansowych oraz własnej siedziby. Dzięki zapałowi i wytrwałości członków organizacji udało się zgromadzić fundusze na budowę skawińskiego „Sokoła”¹⁵. Teren pod budowę, zwany wcześniej „Zamczyskiem”, został przekazany Towarzystwu przez władze miasta w 1898 roku¹⁶. Budynek wzniesiono w południowo-zachodniej części miasta,

Ryc. 11. Lokalizacja budynku „Sokoła” na zdjęciu lotniczym Skawiny, fot. W. Gorgolewski, 2009

Fig. 11. Location of the “Sokół” building on an aerial photo of Skawina, photo: W. Gorgolewski, 2009

prawdopodobnie w miejscu średniowiecznego zamku Kazimierza Wielkiego (ryc. 11)¹⁷. Skawiński „Sokół” jest obiektem murowanym z cegły i kamienia, częściowo podpiwniczonym¹⁸. Pierwotny narys obiektu miał kształt litery L. W późniejszym okresie dobudowano doń od południa przybudówkę. Skrzydło wschodnie budynku zbudowane zostało na rzucie prostokąta i nakryte dachem

CHURCH OF ST. SIMON AND JUDE

The church of St. Simon and Jude was built in the 14th century, soon after the town had been founded¹¹. In the following centuries it was altered several times. The most significant changes were introduced at the turn of the 19th and 20th century, when the church was rebuilt according to the design of the architect, Władysław Ekielski, the same who created the design for the Skawina town hall. His project involved e.g. changing the form of the tower by heightening it and replacing the existing cupola with a spire. Previously the tower featured an onion-shaped dome and rusticated corners (fig. 7)¹². In 1923, the church was renovated again. The interior of the church with its altars was renewed, and new window openings were made in order to illuminate better the interior¹³. During the 1930s, the church was enlarged by two side aisles (in the north and in the south) which opened into the main nave by means of cut-through arcades¹⁴.

Nowadays, the church of St. Simon and Jude, which is one of the most important historic buildings in the town, is in a good technical condition. A few years ago it underwent a complete conservation treatment owing to which it was restored to its former glory.

EDIFICE OF “SOKÓŁ” GYMNASTIC ASSOCIATION

The „Sokół” Gymnastic Association was to propagate and maintain the national spirit, as well as care for physical fitness of young Poles. In Skawina the Association began to operate relatively early, in the

Ryc. 12. Hipotetyczny widok dawnego zamku i budynku „Sokoła” na pocztówce sprzed 1914 roku, [w:] Archiwum TPS

Fig. 12. Hypothetical view of the former castle and the “Sokół” building on a postcard from before 1914, [in:] Archive of the TPS

year 1896, but in its initial period it lacked financial resources and its own seat. Thanks to enthusiasm and perseverance of the organisation members it was possible to collect funds for the construction of “Sokół” in Skawina¹⁵. The building site, previously known as the “Castle” was handed over to the Association by the town authorities in 1898¹⁶. The building was

Ryc. 13. Budynek „Sokoła”, widok od płn.-zach., okres międzywojenny, fot. [w:] Archiwum TPS

Fig. 13. “Sokol” building, view from the north-west, interwar period; photo [in:] Archive of the TPS

Ryc. 14. Widok „Sokoła” od strony płn.-wsch. około 1925 roku, fot. [w:] Archiwum TPS

Fig. 14. View of “Sokol” from the north-east around 1925, photo [in:] Archive of the TPS

Ryc. 15. Budynek „Sokoła”, stan istniejący: a) widok elewacji frontowej, b) widok od strony płn.-zach., fot. M. Krupa, 2014

Fig. 15. “Sokol” building, present state: a) view of the front elevation, b) view from the north-west; photo: M. Krupa, 2014

dwuspadowym. Jego elewacja północna posiada trójboczną wieżę z krenelażem, która jeszcze w latach 20. zakończona była hełmem (ryc. 13, 14). Skrzydło zachodnie również zostało zbudowane na rzucie prostokąta, prostopadle od skrzydła wschodniego. Elewacja południowa posiada dwie kondygnacje. W kolejnych latach budynek „Sokoła” ulegał wielokrotnym przekształceniom. Obecnie wieża „Sokoła” nie jest już zwieńczona hełmem, zubożeniu uległy także elementy wystroju obiektu (ryc. 15a, b).

Gmach skawińskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokol” jest cennym obiektem, zarówno pod kątem architektonicznym, jak i historycznym. Winien być otoczony troską przez władze miasta oraz lokalne organizacje społeczne.

DWORZEC KOLEJOWY

Dworzec kolejowy w Skawinie powstał w związku z uruchomieniem dwóch linii kolejowych: z Krakowa

erected in the south-west part of the town, probably on the site of a medieval castle of Kazimierz Wielki (fig. 11)¹⁷. The “Sokol” in Skawina is an object built from brick and stone, partially cellared¹⁸. The original outline of the object was in the shape of the letter L. At a later period an extension was added to it from the south. The east wing of the building was erected on the plan of a rectangle and covered with a gable roof. Its north elevation has a trilateral tower with crenellations, which in the 1920s was still topped with a dome (fig. 13, 14). The west wing was also built on the plan of a rectangle, perpendicularly to the east wing. The south elevation has two storeys. In the following years the building of “Sokol” was repeatedly altered. Nowadays the tower of “Sokol” is no longer topped with a dome, elements of the object’s décor were impoverished (fig. 15a, b).

The edifice of the “Sokol” Gymnastic Association in Skawina is a valuable object, both in architectonic

Ryc. 16. Dworzec kolejowy w Skawinie na początku XX w., fot. [w:] Archiwum Katedry HAUiSzP WA PK, s.v.

Fig. 16. Railway station in Skawina at the beginning of the 20th c., photo [in:] Archive of the Department of HAUiSzP WA PK, s.v

▼ Ryc. 18. Dworzec kolejowy w Skawinie, stan istniejący, fot. M. Krupa, 2014

Fig. 18. Railway station in Skawina, present state, photo: M. Krupa, 2014

Ryc. 17. Lokalizacja dworca na zdjęciu lotniczym Skawiny, fot. W. Gorgolewski, 2009

Fig. 17. Location of the railway station on an aerial photo of Skawina, photo: W. Gorgolewski, 2009

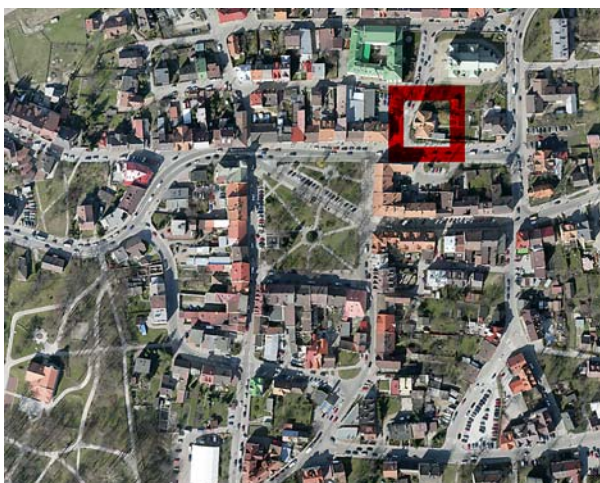

do Chabówki oraz z Krakowa do Oświęcimia. Budynki dworca zostały zbudowane w latach 1881–84 w stylu eklektycznym, charakterystycznym dla architektury dworcowej miast galicyjskich. Trzy z nich: główny budynek dworcowy, budynek mieszkalny oraz dom dróżnika zachowały do dzisiaj wartości zabytkowe. Stacja powstała na terenie położonym na północy zachód od rynku (ryc. 17). Główny budynek dworca jest obiektem murowanym z cegły, otynkowanym. Jego elewacje są częściowo boniowane. Frontowa elewacja jest siedmioosiowa. Został zbudowany na planie prostokąta z dwoma przybudówkami. Budynek jest dwutraktowy. Nad parterem i piętrzem znajdują się stropy drewniane z sufitami, gdzieśniedzie z fasetami. Budynek przekrywa dach z drewnianą więźbą o konstrukcji krokwiowo-stolcowej¹⁹. Na parterze znajduje się poczekalnia dworcowa

and historic respect. It ought to be taken care of by the town authorities and local community organisations.

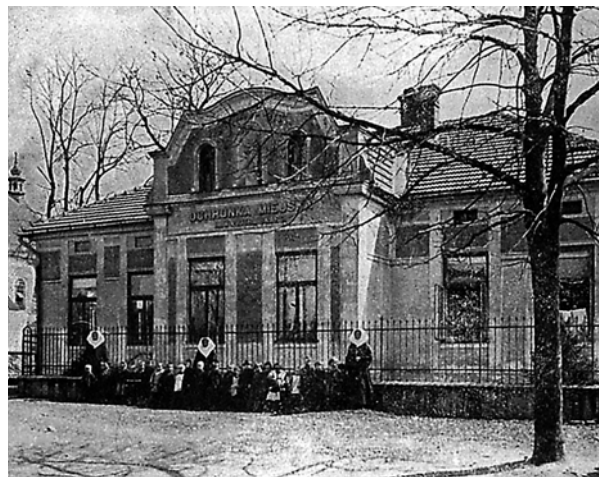
RAILWAY STATION

The railway station in Skawina was built because two new railway lines were opened: from Krakow to Chabówka, and from Krakow to Oświęcim. The railway station buildings were erected in the years 1881–84 in the eclectic style, characteristic for railway station architecture in Galician towns. Three of those objects: the main station building, a residential building and the house of the station master have preserved their historic values until today. The station was located in the area to the north-west of the market square (fig. 17). The main station building is a brick-built, plastered object.

Ryc.19. Lokalizacja ochronki na zdjęciu lotniczym Skawiny, fot. W. Gorgolewski, 2009

Fig. 19. Location of the orphanage on an aerial photo of Skawina, photo: W. Gorgolewski, 2009

Ryc.20. Ochronka miejska w Skawinie na początku XX wieku, fot. [w:] Archiwum TPS

Fig. 20. Town orphanage in Skawina at the beginning of the 20th century, photo: [w:] Archive of the TPS

Ryc. 21. Dawna ochronka miejska w Skawinie, stan istniejący, fot. M. Krupa, 2014

Fig. 21. Former town orphanage in Skawina, present state, photo: M. Krupa, 2014

oraz wyjścia na peron. Reasumując powyższe należy stwierdzić, że skawińska stacja kolejowa przedstawia typową dla okresu „galicyjskiego” architekturę dworcową. Obecnie główny budynek dworca jest wyremontowany.

OCHRONKA MIEJSKA

Ochronki miejskie były zakładane od początku XIX wieku. Miały na celu wychowanie i opiekę nad

Its elevations are partially rusticated, and the front elevation has seven axes. It was built on the plan of a rectangle with two extensions, and has two sections. The ground floor and first floor feature wooden ceilings, sometimes with coves. The building is covered with a wooden rafter-and-post roof truss¹⁹. The station waiting room and exits to platforms are located on the ground floor. Summing up, it has to be stated that the railway station in Skawina represents railway

małymi dziećmi z ubogich lub patologicznych rodzin. Często prowadziły je żeńskie zgromadzenia klasztorne. Historia ochronki w Skawinie sięga początku XX wieku. Jej budowę miasto rozpoczęło w 1910 roku na gruntach parafii pw. św. św. Szymona i Judy, w północno-wschodniej części miasta (ryc. 19). Ochronkę prowadziły przebywające w mieście od 1896 roku zakonnice ze zgromadzenia Sióstr Służebniczek Starowiejskich²⁰. Była ona przewidziana dla małych dzieci, w wieku od 3 do 7 lat. Budynek został oddany do użytku w 1912 roku i był jednokondygnacyjnym obiektem o powierzchni 150 m² (ryc. 20). Składał się z jednej sali, trzech pokoi, przedpokoju, kuchni oraz ustępów. Za ochronką zlokalizowany był duży ogród²¹ o powierzchni 255 m². W niszy na elewacji frontowej ochronki widnieje dzisiaj figura ks. Piotra Skargi, który był jednocześnie jej patronem²². W okresie II wojny światowej ochronka działała w porozumieniu z Obywatelskim Komitetem Pomocy, który niósł pomoc uchodźcom, wysiedleńcom, więźniom i ich rodzinom. Została zlikwidowana przez Niemców wkrótce po zajęciu przez nich miasta. W 1942 roku władze Skawiny założyły tutaj szpital zakaźny, który funkcjonował jeszcze przez jakiś czas po zakończeniu wojny. Kilka lat później budynek powrócił do swojej pierwotnej funkcji – ochronki dla dzieci²³. Około 1950 roku ochronka miejska została zlikwidowana, a jej budynek zaczął pełnić funkcję przedszkola. W tym czasie budynek przebudowano, dobudowując doń kolejną kondygnację, co zmieniło nieco jego formę architektoniczną (ryc. 21).

PODSUMOWANIE

W podsumowaniu niniejszego artykułu należy stwierdzić, iż najcenniejsze i najciekawsze obiekty architektoniczne o funkcji użyteczności publicznej w Skawinie powstały na przełomie XIX i XX wieku, w okresie dynamicznego rozwoju miasta. Zarówno ratusz, jak i przebudowany kościół pw. św. św. Szymona i Judy oraz gmach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” zostały wzniesione w duchu historyzmu – stylu, który był wówczas stosowany w architekturze i sztuce zarówno w Polsce, jak i na świecie. Z kolei skawiński dworzec to typowy przykład architektury dworcowej pierwszych galicyjskich stacji kolejowych, które budowano w opisywanym okresie. Natomiast ochronka przypomina w swej formie podmiejski dworek, podobny do licznych tego typu obiektów wznoszonych wówczas w tej części kraju.

Reasumując, należy mieć nadzieję, że opisane obiekty będą w dalszym ciągu stanowiły wizytówkę miasta, świadcząc o jego bogatej i ciekawej przeszłości.

architecture typical for the “Galician” period. Nowadays the main railway station building has been renovated.

TOWN ORPHANAGE

Town orphanages were established since the beginning of the 19th century for the purpose of bringing up and taking care of small children from poor or pathological families. The institutions were frequently run by female religious congregations. The history of the town orphanage in Skawina dates back to the beginning of the 20th century. Its construction began in the year 1910, on the grounds belonging to the parish of St. Simon and Jude in the north-east part of the town (fig. 19). The orphanage was run by nuns from the congregation of Little Sister Servants from Stara Wieś, who resided in the town since 1896²⁰. It was meant for small children aged between 3 and 7 years old. The object was put into use in 1912, and was a one-storey building with the floor area of 150 m² (fig. 20). It consisted of one big room, three smaller rooms, the entrance hall, the kitchen and toilets. A large garden covering the area of 255 m² was located behind the orphanage²¹. On the front elevation of the town orphanage, in the niche, there is a figure of rev. Piotr Skarga who was its patron²². During World War II, the orphanage functioned in cooperation with the Civil Aid Committee which helped refugees, displaced people, prisoners and their families. The orphanage was closed down by the Germans soon after they had taken over the town. In 1942, the Skawina authorities opened there a contagious disease hospital which functioned for some time even after the end of the war. A few years later the building was restored to its original function – an orphanage²³. Around 1950, the town orphanage was closed down and the building converted into a kindergarten. In the meantime, it was rebuilt and another storey was added, which slightly changed its architectonic form (fig. 21).

SUMMARY

In conclusion of this article, it ought to be stressed that the most valuable and interesting architectonic public utility objects in Skawina were created at the turn of the 19th and 20th century, during the period of the town's dynamic development. The town hall, the altered church of St. Simon and Jude and the edifice of the “Sokół” Gymnastic Association were all erected in the spirit of historicism – the style that was applied in art and architecture both in Poland and in the world at the time. On the other hand, the railway station in Skawina is a typical example of architecture of the first Galician railway stations that were built during the described period. The orphanage in its form resembles a suburban manor, similar to numerous objects erected in that part of the country at that time.

Summing up, it is to be hoped that the described objects will still constitute the town landmarks, bearing evidence of its eventful and interesting past.

tlum. V.M.

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Chrzanowski T., Kornecki M. *Sztuka Ziemi Krakowskiej*. Wyd. Literackie, Kraków, 1982.
- [2] Krupa M. *Rozwój przestrzenny i architektura Skawiny w XIX i w 1 połowie XX wieku*. Praca doktorska, Politechnika Krakowska, 2011.
- [3] Kuśnierz-Krupa D. *Skawina w średniowieczu. Zagadnienia architektoniczno-urbanistyczne*. Wyd. PK, Kraków, 2012.
- [4] Kuśnierz-Krupa D. *Zamek w Skawinie jako przykład średniowiecznej warowni fundacji króla Kazimierza Wielkiego*. *Wiadomości Konserwatorskie* 2010;27:145-152.
- [5] Kutaś P., Dettloff P. *Zabytkowe kościoły w gminie Skawina*. Wyd. UMiG w Skawinie, Skawina, 2008.
- [6] Mardyła P. *Parafia świętych Apostołów Szymony i Judy Tadeusza w Skawinie, 650 lat historii*. Wyd. „Czuwajmy”, Kraków, 2014.
- [7] Skawina. *Studium historyczno-urbanistyczne*. T. I, Rusińska S. (ed.), PP PKZ o. Kraków, PDN-H, Kraków, 1978–79 (mpis w Archiwum WUOZ w Krakowie).
- [8] Skawina. *Zarys dziejów miasta*. Świątek R. (ed.), Wyd. Promo, Skawina, 2006.
-
- ¹ M. Krupa, *Przemiany architektoniczne Skawiny w 2 połowie XIX i na początku XX wieku. Część I – zakłady przemysłowe*, „Wiadomości konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation” nr 35/2013, s. 41–46.
- ² Władysław Ekielski 1855–1927, przedstawiciel historyzmu, w Krakowie zaprojektował m.in. dom przy ul. Piłsudskiego 14, gmach Schroniska Fundacji A. Lubomirskiego przy ul. Rakowickiej, Dom Zdrowia J. Gwiazdomorskiego przy ul. Siemiradzkiego 1, kamienicę przy ul. Karmelickiej 42 i in., [w:] *Encyklopedia Krakowa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa – Kraków 2000, s. 187.
- ³ K. Jelonek-Litewka, A. Litewka, *Skawina do 1772 roku*, AP Kraków, [w:] *Miasta w dokumencie archiwalnym*, www.polska.pl, 06.2011.
- ⁴ AP Kraków, Zbiór dokumentów depozytowych, sygn. Dok. Dep. 331. tłum. J. Cichocki.
- ⁵ *Skawina. Studium historyczno-urbanistyczne*, T. I, opr. S. Rusińska, PP PKZ o. Kraków, PDN-H, Kraków 1978–79, s. 21, mpis w Archiwum WUOZ w Krakowie, s.v.
- ⁶ Ibidem, s. 149.
- ⁷ D. Kuśnierz-Krupa, *Skawina w średniowieczu. Zagadnienia architektoniczno-urbanistyczne*, Wyd. PK, Kraków 2012, s. 86.
- ⁸ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Wyd. Literackie, Kraków 1982, s. 521.
- ⁹ Ibidem.
- ¹⁰ *Skawina. Studium historyczno-urbanistyczne*, T. I, op. cit., s. 11.
- ¹¹ D. Kuśnierz-Krupa, *Skawina w średniowieczu...*, op. cit., s. 63.
- ¹² *Skawina. Studium historyczno-urbanistyczne*, op. cit., T. IA, cz. 1, s. 4.
- ¹³ P. Kutaś, P. Dettloff, *Zabytkowe kościoły w gminie Skawina*, Wyd. UMiG w Skawinie, Skawina 2008, s. 7.
- ¹⁴ Ibidem, s. 8.
- ¹⁵ *Skawina. Zarys dziejów miasta*, R. Świątek (red.), Wyd. Promo, Skawina 2006, s. 162.
- ¹⁶ Ibidem, s. 163.
- ¹⁷ D. Kuśnierz-Krupa, *Zamek w Skawinie jako przykład średniowiecznej warowni fundacji króla Kazimierza Wielkiego*, „Wiadomości Konserwatorskie” nr 27/2010, s. 147.
- ¹⁸ *Skawina. Studium historyczno-urbanistyczne*, op. cit., T. IA, cz. 1, s. 22.
- ¹⁹ *Skawina. Studium historyczno-urbanistyczne*, op. cit., T. IA, cz. 1, s. 19.
- ²⁰ *Skawina. Zarys dziejów miasta*, op. cit., s. 137.
- ²¹ P. Mardyła, *Parafia świętych Apostołów Szymony i Judy Tadeusza w Skawinie, 650 lat historii*, Wyd. „Czuwajmy”, Kraków 2014, s. 180.
- ²² *Skawina. Zarys dziejów miasta*, op. cit., s. 138–139.
- ²³ Ibidem, s. 140–142.

Streszczenie

Niniejsza wypowiedź jest kontynuacją artykułu opublikowanego w numerze 35 „Wiadomości Konserwatorskich”, który dotyczył przemian architektonicznych Skawiny na przełomie XIX i XX wieku. Część pierwsza dotyczyła obiektów przemysłowych, które powstały w mieście w przedmiotowym okresie. Niniejszy tekst koncentruje się na problematyce skawińskich obiektów użyteczności publicznej, takich jak ratusz projektu znanego krakowskiego architekta ówczesnej epoki, Władysława Ekielskiego, przebudowany według wizji tegoż architekta kościół pw. św. św. Szymona i Judy, gmach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, dworzec kolejowy oraz ochronka miejska. Poziom architektoniczny opisanych obiektów dowodzi rangi, jaką miało miasto na przełomie XIX i XX wieku, w okresie swojego największego rozwoju.

Abstract

This paper is a continuation of the article published in the 35 issue of the “Journal of Heritage Conservation”, which concerned architectonic transformations of Skawina at the turn of the 19th and 20th century. The first part concerned industrial objects which were built in the town within the period of our interest. This text focuses on the issue of public utility objects in Skawina, such as the town hall designed a well-known architect of the epoch – Władysław Ekielski from Krakow, the church of St. Simon and Jude rebuilt according to the vision of the same architect, the building of the “Sokół” Gymnastic Association, the railway station and the town orphanage. The architectonic level of the described objects confirms the rank the town used to have at the turn of the 19th and 20th century, i.e. in its heyday.